

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/33/33/97

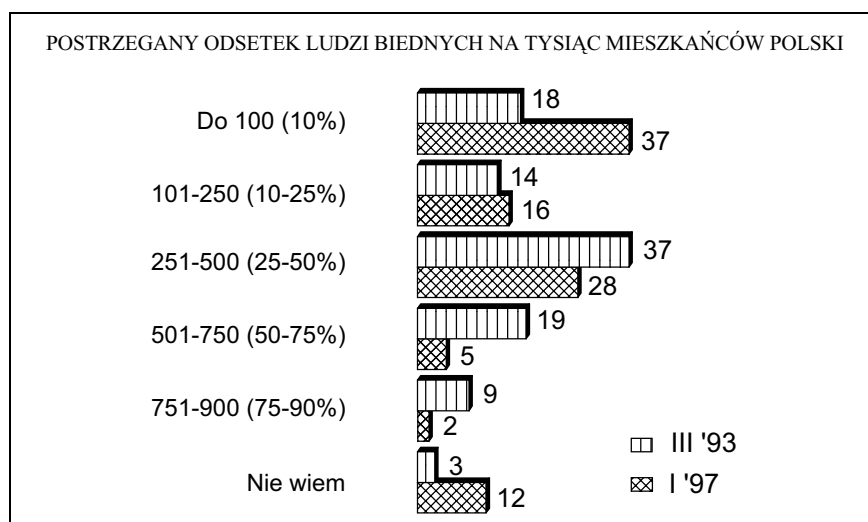
SPOŁECZNA DEFINICJA BIEDY, JEJ ZASIĘG I PRZYCZYNY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC '97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ W ciągu ostatnich kilku lat zmieniło się postrzeganie rozmiarów biedy we własnym otoczeniu. Od marca '93 dwukrotnie zmalała (z 12 do 6%) liczba ankietowanych dotkniętych ubóstwem, ponad dwukrotnie zaś wzrosła (z 15 do 35%) liczba tych, którzy nie znają w swoim otoczeniu nikogo naprawdę biednego. Zmniejszyła się też grupa respondentów (z 56 do 40%) znających kilka biednych osób lub rodzin.
- ◆ Zmieniło się również postrzeganie zasięgu ubóstwa w skali makrospołecznej. W porównaniu z rokiem 1993 dwukrotnie więcej ankietowanych (wzrost z 18 do 37%) szacuje, że biedni stanowią nie więcej niż 10% społeczeństwa i czterokrotnie mniej (spadek z 28 do 7%) ocenia, że ubodzy stanowią ponad połowę mieszkańców naszego kraju. Nadal jednak znaczna grupa badanych (28%) szacuje skalę ubóstwa w Polsce na 25-50%.

- ◆ Ankietowani dostrzegają dwie główne przyczyny ubóstwa. Częściowo jest to konsekwencja polityki społecznej państwa, które nie zapewnia ludziom miejsc pracy i odpowiedniego zabezpieczenia społecznego, częściowo zaś winę za ten stan rzeczy ponoszą sami ludzie, których niskie kompetencje i nieprzystosowanie do nowej rzeczywistości skazują na życiowe niepowodzenia.

Styczniowy sondaż¹ poświęciliśmy m.in. podejmowanej już kilkakrotnie przez CBOS problematyce niedostatku materialnego w Polsce. Interesowało nas, jak ankietowani postrzegają to zjawisko, jego skalę i przyczyny.

Z naszych badań wynika, że w ciągu ostatniego roku poprawiły się oceny warunków materialnych respondentów i ich rodzin, a także oceny poziomu życia gospodarstw domowych. Wprawdzie jesienią '96 negatywne opinie o własnej sytuacji finansowej ankietowanych (34%) niemal dwukrotnie przewyższały pozytywne (19%), ale odsetek ocen krytycznych był najniższy od ponad trzech lat². Wśród osobistych niepokojów Polaków odnotowaliśmy także tendencję do zmniejszania się obaw związanych z materialną sferą życia. Nadal jednak za najważniejsze problemy kraju respondenci uważają bezrobocie oraz zbyt niskie zarobki w stosunku do cen³. Czy zmianom w ocenie sytuacji materialnej rodzin towarzyszą zmiany w społecznym postrzeganiu zasięgu ubóstwa w Polsce?

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (80) przeprowadziliśmy w dniach 17-21 stycznia '97 na 1101-osobowej reprezentatywnej próbie losowa dorosłej ludności kraju.

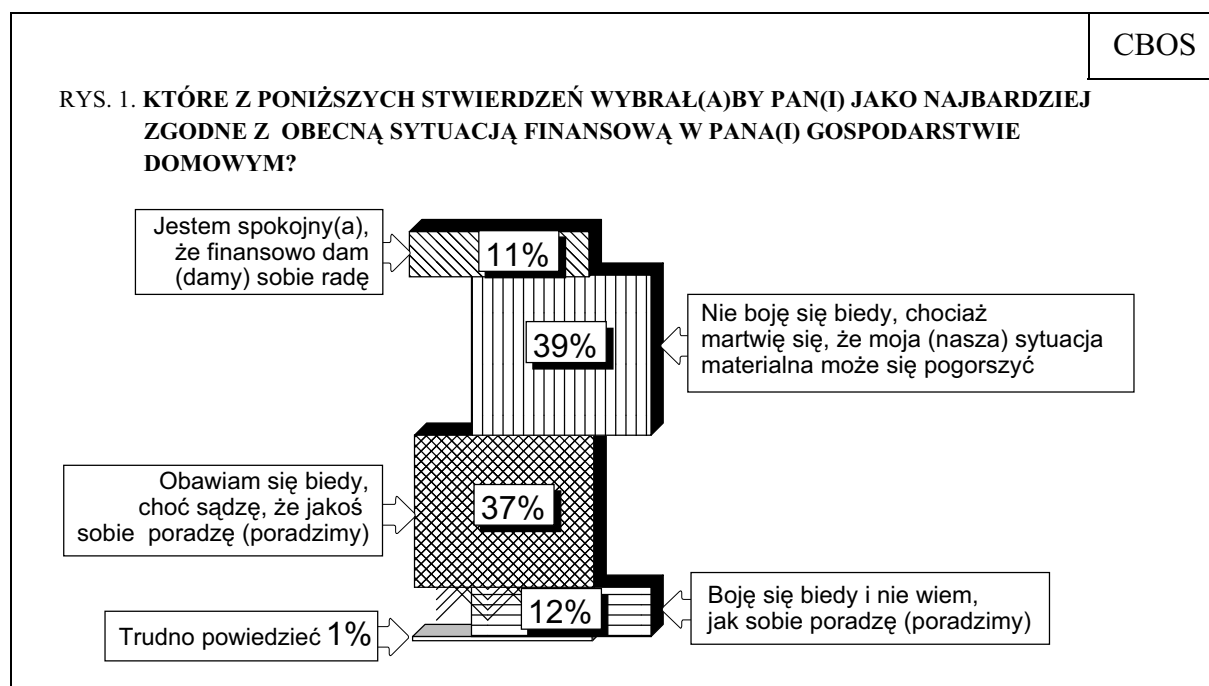
² Komunikat CBOS „Kondycja finansowa polskich rodzin”, listopad '96.

³ Komunikat CBOS „Obawy i niepokoje Polaków”, luty '97.

POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA MATERIALNEGO

Od pewnego czasu odnotowujemy powolny, ale systematyczny wzrost poziomu życia. Te pozytywne zmiany zasługują na podkreślenie, jednak faktem jest, że blisko dwie piąte ankietowanych sytuuje siebie i swoje rodziny poniżej średniego poziomu życia, w tym 7% stwierdza, że żyje w ubóstwie, bez możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny.

Mimo obaw większość respondentów wyraża optymistyczne przekonanie, że poradzi sobie z trudnościami finansowymi. Co ósmy ankietowany (12%) żyje w poczuciu bezradności wobec kłopotów finansowych, co dziewiąty (11%) - deklaruje całkowite poczucie bezpieczeństwa materialnego.

O tym, że finansowo dadzą sobie radę, przeświadczeni są przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (31%), respondenci znajdujący się w dobrej sytuacji materialnej (32%), osoby z wyższym wykształceniem (25%). Ogólnie można powiedzieć, że wysoka pozycja społeczna sprzyja życiu bez obaw o przyszły byt materialny,

natomiast niska (brak wykształcenia, kwalifikacji) rodzi niepokój i lęk przed ubóstwem. Do niepewności i lęku przyznaje się także co piąty bezrobotny (21%), co czwarty rencista (28%) i co czwarta osoba z najstarszej kategorii wieku (23%). Jednak w największym stopniu bezradni wobec biedy są ci, którzy już obecnie jej doświadczają.

Tabela 1 w procentach

Deklarowany poziom życia	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego				Ogółem
	Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	
Ubogi	0	5	26	67	7
Skromny	3	22	54	18	32
Średni	11	51	32	3	54
Dobry	52	48	0	0	6
Razem	11	39	37	12	100
Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć” (1%).					

Deklarowane niepokoje o przyszły byt materialny rodziny są uzasadnione, jeśli zestawimy wysokość dochodów osiąganych w gospodarstwach domowych respondentów z ich wyobrażeniami o dochodach, które pozwoliłyby powiedzieć o sobie: „jestem spokojny, że finansowo dam sobie radę”.

Mimo że dochód nie jest kategorią wystarczającą do zdefiniowania sytuacji materialnej, to w badaniach nad ubóstwem stanowi podstawowe kryterium oceny skali deprivacji potrzeb.

Tabela 2 w nowych złotych

Deklarowany miesięczny dochód na osobę w rodzinie	Średni miesięczny dochód na jedną osobę w rodzinie w grupach dochodów	Oczekiwany średni miesięczny dochód na jedną osobę w rodzinie, pozwalający powiedzieć o sobie: „jestem spokojny, że finansowo dam sobie radę”
Poniżej 150 PLN	116	477
151-225 PLN	196	499
226-325 PLN	282	623
326-425 PLN	381	679
Powyżej 426 PLN	868	1195

Im lepsze warunki materialne badanych, tym wyższe aspiracje ekonomiczne i tym mniejszy dystans między dochodami osiąganymi a zapewniającymi poczucie bezpieczeństwa finansowego. Poziom deprivacji jest mocno zróżnicowany. Osoby osiągające górny próg dochodów mają średnio do dyspozycji blisko 80% kwoty, która - ich zdaniem - potrzebna jest do całkowitego poczucia bezpieczeństwa materialnego. Respondentom osiągającym najniższy próg dochodowy dopiero czterokrotnie wyższe średnie miesięczne dochody na osobę zapewniłyby spokój o materialny byt rodziny.

Ta krótka charakterystyka położenia ekonomicznego badanych wydaje się istotną informacją, zważywszy na to, że przedmiotem dalszych rozważań będzie postrzeganie **prawdziwego ubóstwa**, które z natury rzeczy ma charakter względny i sprawia wiele definicyjnych kłopotów.

SPÓLECZNA CHARAKTERYSTYKA BIEDY

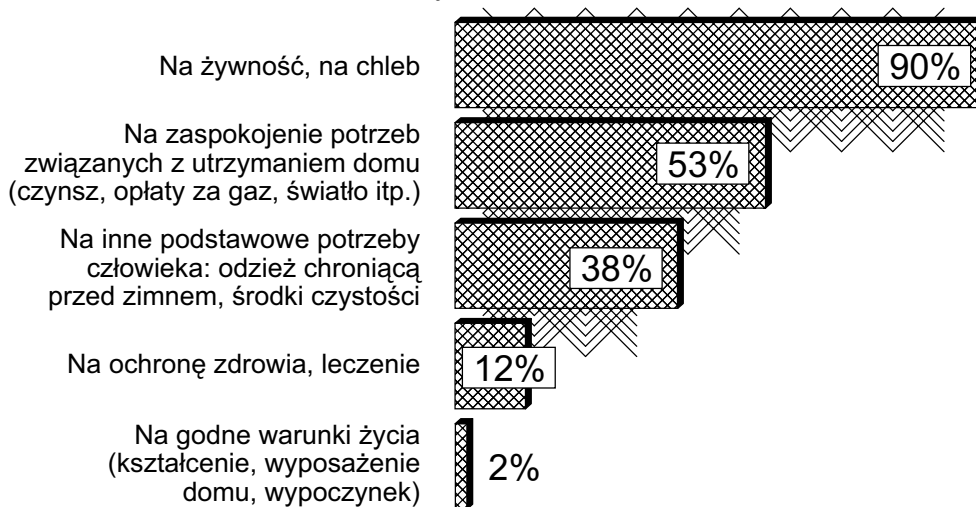
Ankietowanych zapytaliśmy, co według nich oznacza określenie „człowiek naprawdę biedny”, kim zazwyczaj są ludzie biedni, czym się zajmują, na co brakuje im pieniędzy, dlaczego popadają w biedę oraz jakie są tego przyczyny. Pytania miały charakter otwarty, a uzyskane w ten sposób odpowiedzi dały swego rodzaju społeczną definicję biedy.

W świadomości społeczeństwa polskiego bieda kojarzy się z **ubóstwem absolutnym**⁴. Biedny to ktoś, kto nie ma na chleb, **na życie**, na utrzymanie domu, mieszkania (opłaty za czynsz, opał, gaz, elektryczność), na zaspokojenie innych podstawowych potrzeb, takich jak: ubranie, buty, środki czystości czy ochrona zdrowia (leki, leczenie). Według tej definicji, biedny człowiek to taki, który nie ma środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb.

Tylko nieliczni (2%) definiując ubóstwo wskazują na deprivację potrzeb związanych z poszanowaniem godności człowieka i udziału w życiu społecznym (kształcenie dzieci, wypoczynek, przyjęty w otoczeniu standard życia).

⁴ W literaturze przedmiotu istnieją pojęcia ubóstwa absolutnego, relatywnego i subiektywnego, patrz: *Polska bieda*, red. S. Golinowska, wyd. IPiSS, Warszawa 1996.

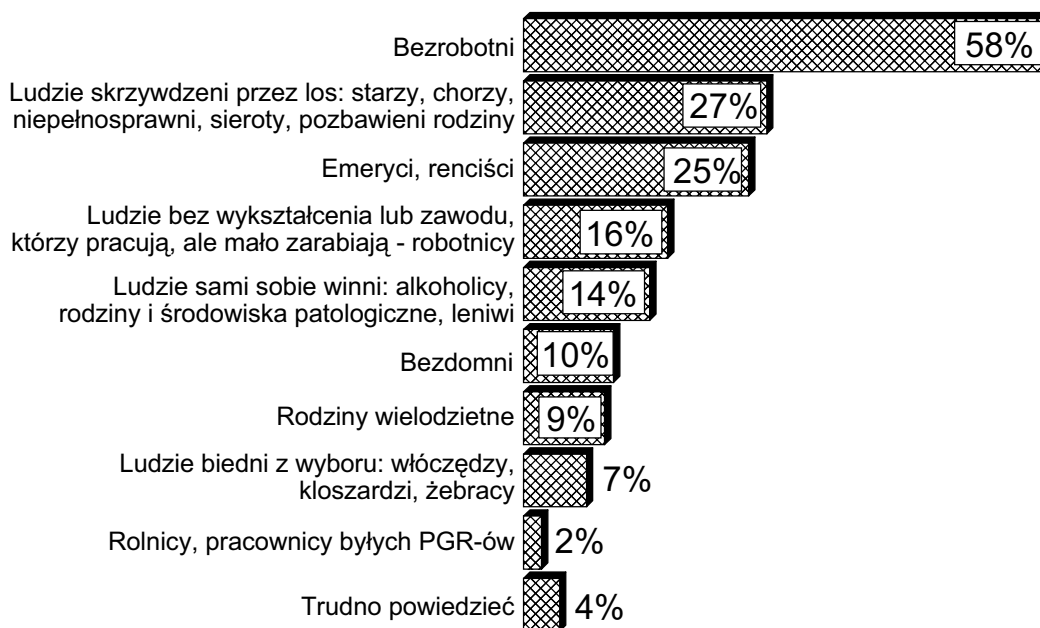
RYS. 2. CO DLA PANA(I) OZNACZA OKREŚLENIE „CZŁOWIEK NAPRAWDĘ BIEDNY”? O JAKICH LUDZIACH MÓWI SIĘ, ŻE SĄ NAPRAWDĘ BIEDNI? NA CO PRZEDĘ WSZYSTKIM BRAKUJE IM PIENIĘDZY?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wymienić więcej niż jedną potrzebę.

W opinii badanych percepcja ubóstwa ściśle związana jest z postrzeganiem grup społecznych, które można określić jako grupy zwiększonego ryzyka popadnięcia w biedę. Przynależność do nich określa status ekonomiczny ich przedstawicieli.

RYS. 3. KIM ZAZWYCZAJ SĄ, CZYM SIĘ ZAJMUJĄ LUDZIE BIEDNI?

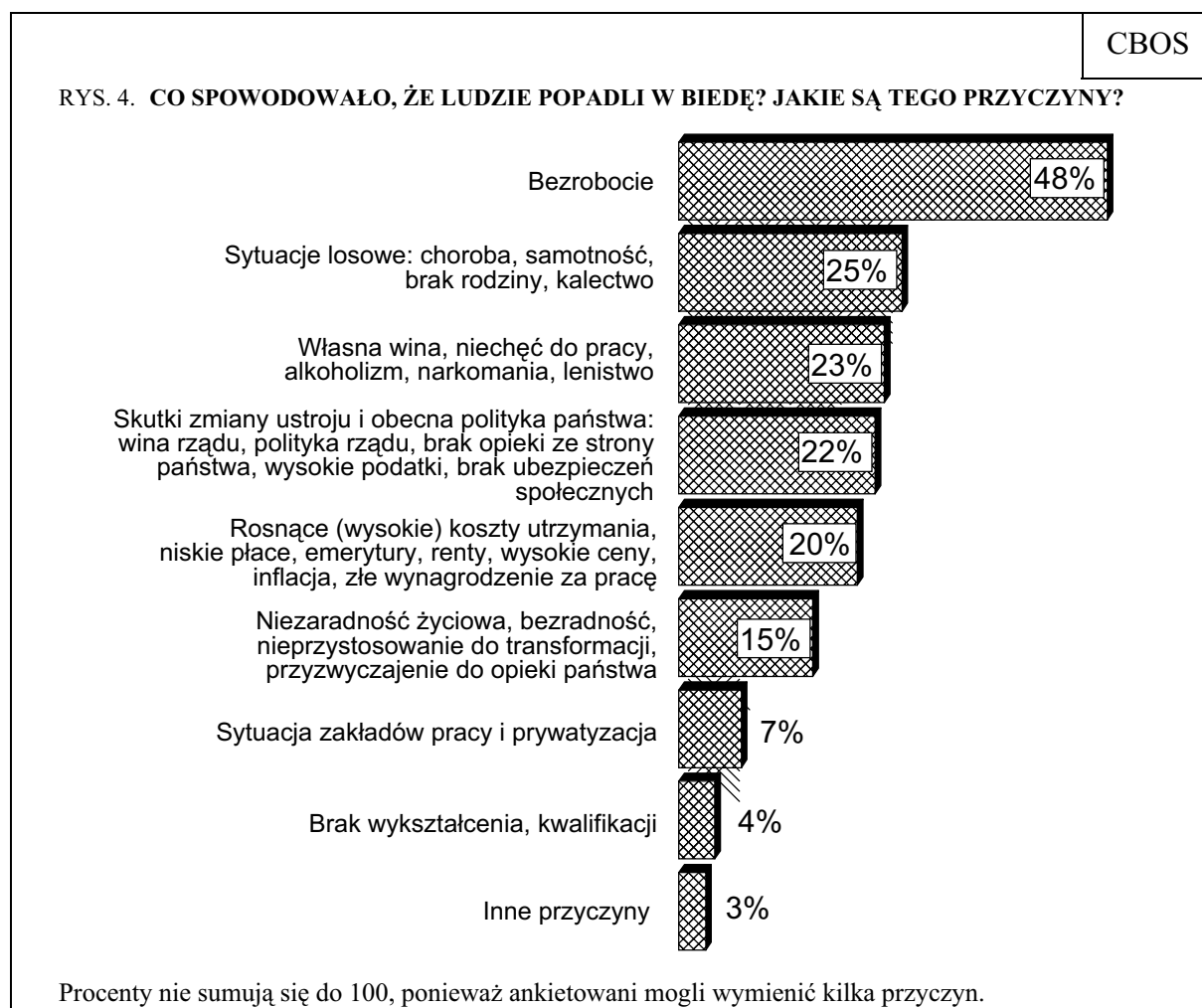

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną grupę ludzi biednych.

Ponad połowa respondentów uważa, że najbardziej dotknięte będą są osoby, które utraciły pracę (58%), ponad jedna czwarta - że ludzie skrzywdzeni przez los, niepełnosprawni, chorzy, starzy, sieroty (27%). W opinii co czwartego ankietowanego utrwalił się też obraz „biednego emeryta” (25%). Co jedenasty ankietowany zaliczył do grup upośledzonych finansowo rodziny wielodzietne (9%). Ciekawe, że - wbrew potocznej opinii o biedzie na wsi - tylko nieliczni (2%) sądzą, że rolnicy są biedni. Wyjaśniają to odpowiedzi na pytanie, na co ludziom biednym przede wszystkim brakuje pieniędzy. Biedni to ci, którzy nie mają środków na chleb i wyżywienie (90%), a w potocznej świadomości - na wsi łatwiej o przysłowiowy chleb.

Ogólnie można stwierdzić, że społeczna charakterystyka biedy jest efektem stereotypowego myślenia o niej i trudno doszukiwać się środowiskowych różnicowań opinii.

Dopełnieniem społecznej definicji ubóstwa jest postrzeganie przyczyn, które sprawiają, że niektórzy ludzie popadają w biedę.

Główną przyczyną biedy jest, zdaniem ankietowanych, sytuacja na rynku pracy. Bezrobocie jako najważniejszy i - jak można sądzić - **niezawiniony** powód ubóstwa wskazują zgodnie przedstawiciele różnych grup społecznych. Najczęściej wymieniają je najmłodszy respondenci (63%) oraz sami bezrobotni (65%). Znaczne odsetki badanych wskazują na szeroko rozumiane skutki transformacji (politykę rządu, brak opieki ze strony państwa) i ogólną sytuację społeczno-gospodarczą (ubezpieczenia społeczne, koszty utrzymania, skutki inflacji itp.). Można więc stwierdzić, że w świadomości wielu ankietowanych sytuacja materialna obywateli jest w znacznym stopniu powiązana z polityką społeczną i gospodarczą państwa. Biedę jako koszty transformacji najczęściej postrzegają osoby z wyższym wykształceniem (33%) oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (32%). Te same grupy, obok prywatnych przedsiębiorców, najczęściej obarczają odpowiedzialnością za biedę samych dotkniętych ubóstwem, wskazując na ich własną nieporadność życiową, brak wykształcenia, kwalifikacji, a także niechęć do pracy i skłonność do nałogów.

Im lepsza sytuacja materialna ankietowanych, tym częściej skłonni są oni uznać, że w biedę popadają głównie ludzie niezaradni i leniwi. Im niższe wykształcenie i gorsza kondycja finansowa respondentów, tym częściej wskazują oni na **biedę niezawinioną**, wynikającą z wysokiego bezrobocia, rosnących kosztów utrzymania oraz różnego rodzaju przypadków i nieszczęść losowych.

Ogólnie można skonstatować, że opinie badanych o przyczynach ubóstwa w Polsce są zróżnicowane. Ich zdaniem, za ten stan rzeczy częściowo odpowiada państwo i rząd, które nie zapewniają obywatelom miejsc pracy i odpowiedniego zabezpieczenia społecznego, ale także sami ludzie, których niskie kompetencje i nieprzystosowanie do nowej rzeczywistości - przy braku opieki ze strony państwa - skazują na życiowe niepowodzenia.

POSTRZEGANIE ROZMIARÓW BIEDY

W ciągu ostatnich kilku lat wyraźnie zmieniło się postrzeganie zasięgu biedy w Polsce. Wzrósł odsetek tych, którzy nie zetknęli się z prawdziwym niedostatkiem. Obecnie mniej

ankietowanych niż kiedyś nie zna nikogo bogatego, a więcej zna kilka takich osób⁵. Można stąd wnosić, że w społecznej świadomości nastąpiło przededefiniowanie biedy i bogactwa bądź też zmienił się zasięg tego zjawiska. Najprawdopodobniej obydwie te procesy współwystępują ze sobą. Z jednej strony bowiem od dłuższego czasu odnotowujemy poprawę materialnych warunków życia społeczeństwa polskiego, z drugiej zaś wiadomo, że koszty przemian w największym stopniu dotknęły grupy o najniższym statusie ekonomicznym.

Warto też pamiętać, że lata 1992-1993, do których się odwołujemy, były szczególnie trudne ze względu na gwałtowny spadek poziomu życia wielu rodzin⁶.

Tabela 3

w procentach

Czy zna Pan(i) - z sąsiedztwa, z widzenia - naprawdę biedną osobę lub rodzinę?			Czy zna Pan(i) osobę lub rodzinę - z sąsiedztwa, z widzenia, ze słyszenia - uznawanych za człowieka naprawdę bogatego lub naprawdę bogatą rodzinę?	XII '92*	XII '94	I '97
	III '93	I '97**				
Tak, sam jestem biedny(a)	12	6	Tak, sam należę do takich ludzi	-	-	1
Tak, znam kilka takich osób (kilka takich rodzin)	56	40	Tak, znam kilka bogatych osób (kilka takich rodzin)	27	26	42
Tak, znam jedną lub dwie takie osoby (1 lub 2 rodziny)	16	17	Tak, znam jedną lub dwie bogate osoby (1 lub 2 rodziny)	24	20	20
Nie znam nikogo naprawdę biednego	15	35	Nie znam nikogo takiego, kogo można by nazwać naprawdę bogatym	48	50	32
* W 1992 roku w pytaniu nie było tej kategorii odpowiedzi. ** Pominęto „trudno powiedzieć”.						

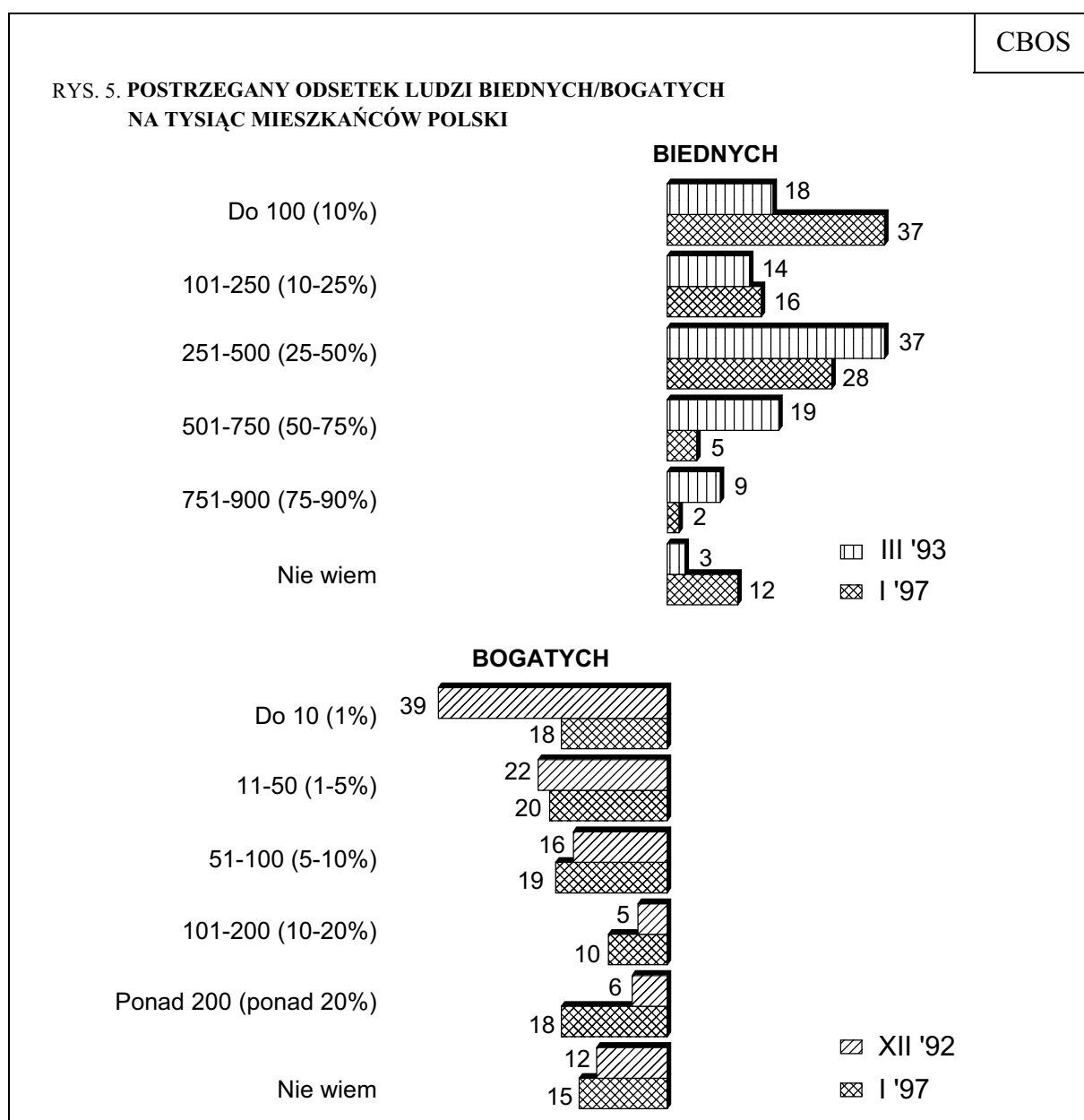
Porównując obecne dane z wynikami sondażu sprzed czterech lat można mówić o zmianach w postrzeganiu zasięgu biedy. Od marca '93 dwukrotnie zmalał odsetek ankietowanych dotkniętych ubóstwem, natomiast ponad dwukrotnie wzrósł odsetek tych, którzy w swoim środowisku nie znają ludzi ubogich. Zmniejszył się też krąg respondentów znających kilka biednych osób lub rodzin.

Zmianom postrzegania ludzi biednych we własnym otoczeniu towarzyszą zmiany w szacowaniu rozmiarów niedostatku w skali makrospołecznej. W porównaniu z marcem '93 zwiększyła się obecnie dwukrotnie (z 18 do 37%) liczba ankietowanych szacujących, że

⁵ Patrz komunikat CBOS „Postrzeganie bogactwa i ludzi bogatych”, luty '97.

⁶ W latach 1990-1992 nastąpił gwałtowny wzrost bezrobocia, spadek płac realnych w wielu działach i gałęziach gospodarki, erozja oszczędności, redukcja świadczeń socjalnych zakładów pracy.

w naszym kraju biednych jest nie więcej niż 10% (do 100 osób na tysiąc mieszkańców) i czterokrotnie zmalała (z 28 do 7%) liczba oceniających, że biedni stanowią ponad połowę ludności (ponad 500 biednych osób na tysiąc mieszkańców). Jednocześnie w stosunku do roku 1992 ponad dwukrotnie zmniejszył się odsetek respondentów sądzących, że bogaci stanowią najwyżej 1% społeczeństwa i trzykrotnie wzrósł odsetek tych, którzy szacują ponad 20-procentowy udział bogatych w całej populacji (ponad 200 osób bogatych na tysiąc mieszkańców). Można więc mówić o zmianach nie tylko w ocenie zasięgu biedy i bogactwa w Polsce, ale przede wszystkim w postrzeganiu struktury społecznej.

Percepcja biedy w Polsce jest zróżnicowana. Ponad połowa ankietowanych (łącznie 53%) uważa, że liczba ludzi naprawdę biednych nie przekracza jednej czwartej mieszkańców naszego kraju. Jednak znaczna część (28%) szacuje liczbę biednych na 25-50% ludności Polski. Tylko nieliczni sądzą, że biedą dotknięta jest większość obywateli. Co ósmy badany nie potrafi oszacować skali tego zjawiska.

Podobnie jak rozpoznawanie biedy w najbliższym otoczeniu, tak i postrzeganie rozmiarów ubóstwa w kraju nie jest wyraźnie zróżnicowane społecznie. W swoich opiniach wyróżniają się osoby znajdujące się w złej kondycji finansowej (złe warunki materialne, niskie dochody) oraz pracownicy fizyczno-umysłowi (40%), którzy - częściej niż pozostali - skłonni są szacować, że ludzie żyjący w prawdziwej biedzie stanowią 25-50% ogółu. W pozostałych grupach społecznych przeważają poglądy, że liczba biednych nie przekracza 10% społeczeństwa.

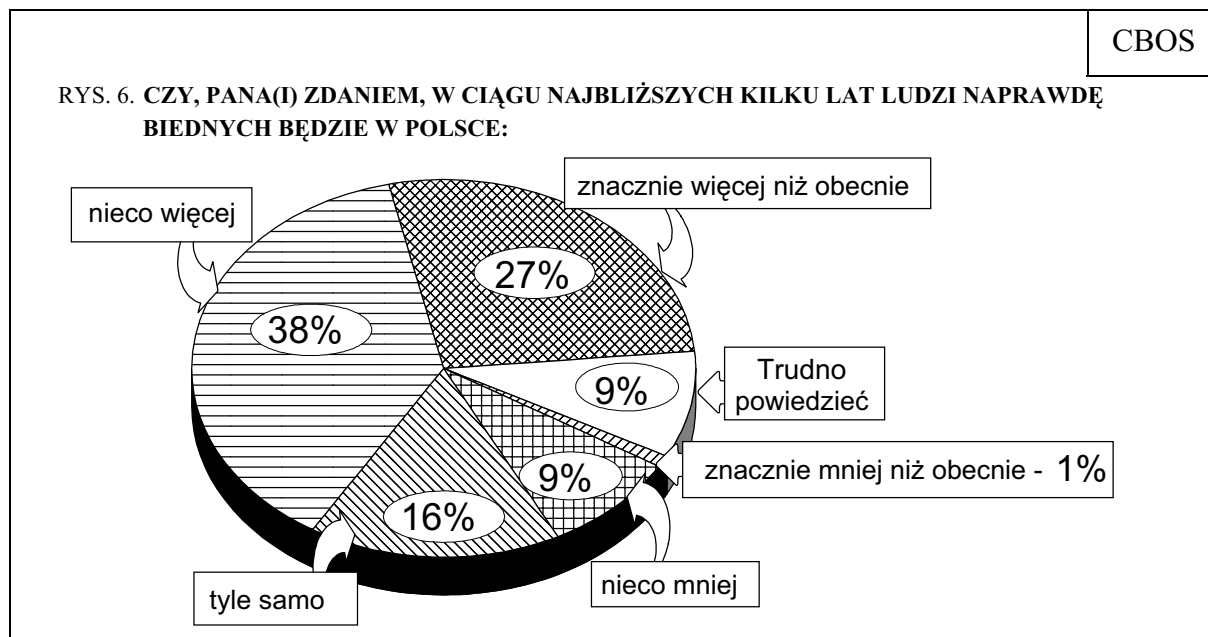
Jest oczywiste, że ci, którzy uważają się za biednych oraz znający przynajmniej kilka biednych osób, skłonni są postrzegać większe rozmiary biedy niż inni.

Tabela 4

w procentach

Znajomość osób uznawanych za biedne	Postrzegany zasięg biedy				
	do 10%	10-25%	25-50%	50-75%	powyżej 75%
Sam jestem biedny	18	12	45	11	6
Znam kilka biednych osób (kilka rodzin)	31	16	37	7	2
Znam jedną lub dwie osoby (1 lub 2 rodziny) biedne	42	15	27	4	1
Nie znam nikogo naprawdę biednego	44	17	16	3	0

Mimo iż w stosunku do poprzedniego pomiaru można mówić o postrzeganiu kurczenia się zasięgu ubóstwa, dość powszechne są prognozy dotyczące zwiększania się rozmiarów biedy w najbliższej przyszłości.

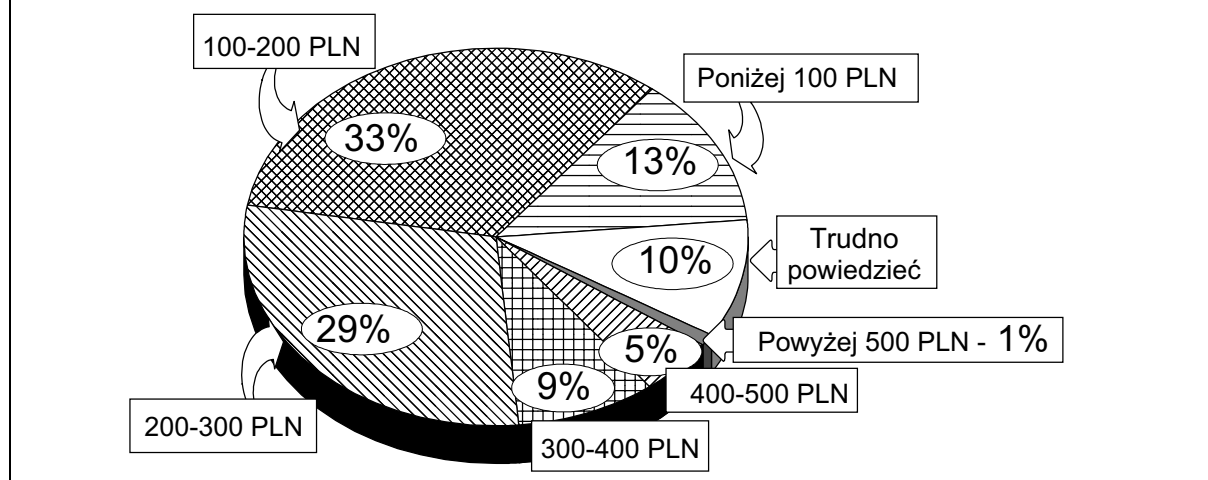
Prognozowanie wzrostu ubóstwa w najbliższym czasie przeważa we wszystkich grupach społecznych i demograficznych. Najczęściej są o tym przekonani robotnicy niewykwalifikowani (82%) oraz osoby znajdujące się obecnie w złej sytuacji materialnej (73%).

Zmniejszanie się skali ubóstwa częściej niż inni przewidują badani z wyższym wykształceniem (20%) oraz ci, którzy oceniają własne warunki materialne jako dobre (19%). Inaczej mówiąc, badani znajdujący się w dobrej kondycji finansowej wykazują optymizm w postrzeganiu zasięgu niedostatku w przyszłości, a osoby znające ten problem z autopsji pesymistycznie prognozują wzrost pauperyzacji społeczeństwa.

FINANSOWY PRÓG BIEDY

Respondentów prosiliśmy także o zdefiniowanie ubóstwa w kategoriach finansowych. Zapytaliśmy, poniżej jakiego dochodu na osobę w rodzinie zaczyna się według nich bieda.

RYS. 7. JAK PAN(I) SĄDZI, PONIŻEJ JAKIEGO DOCHODU ZACZYNA SIĘ JUŻ BIEDA? CHODZI O WYSOKOŚĆ DOCHODU NA JEDNĄ OSOBĘ W RODZINIE MIESIĘCZNIE.

Postrzeżenie finansowego progu biedy jest społecznie zróżnicowane. Największa część ankietowanych (33%) jest zdania, że dochody w granicach 100-200 PLN na jedną osobę w rodzinie miesięcznie powodują, że popada się w niedostatek. Zbliżony odsetek (29%) podnosi finansowy próg ubóstwa do wysokości 200-300 PLN miesięcznie na osobę w rodzinie. Co jedenasty badany sądzi, że bieda zaczyna się wówczas, gdy rodzina osiąga miesięczne dochody na osobę w wysokości 300-400 PLN. Dla porównania - deklarowany średni miesięczny dochód na osobę w rodzinie w całej badanej grupie wynosi 438 PLN.

Postrzeżenie biedy w kategoriach finansowych związane jest przede wszystkim z wysokością dochodów, pozycją społeczno-zawodową oraz miejscem zamieszkania. W tym ostatnim przypadku występują wyraźne różnice między miastem a wsią oraz między dużymi ośrodkami miejskimi a pozostałymi miastami. Zapewne tak właśnie przebiegają różnice w wysokości kosztów utrzymania. Znaczny odsetek osób mieszkających na wsi (60%) sytuuje próg biedy poniżej 200 PLN miesięcznie na osobę, natomiast co trzeci mieszkaniec dużego miasta (32%) mówi o biedzie, gdy dochody wynoszą 300-500 PLN na osobę w rodzinie.

Zbliżone wyobrażenia o finansowym progu ubóstwa mają rolnicy, renciści, robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni oraz osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym, którzy częściej niż inni za próg biedy uznają dochody poniżej 200 PLN na osobę miesięcznie.

Mieszkańcy dużych miast (18%), badani z wyższym wykształceniem (19%), prywatni przedsiębiorcy (18%) oraz emeryci (19%) częściej niż inne kategorie socjodemograficzne za próg biedy uznają dochody w wysokości 300-400 PLN miesięcznie na osobę w rodzinie. Dla co siódmego (14%) mieszkańca miasta powyżej 500 tysięcy ludności, takiej samej liczby osób z wyższym wykształceniem oraz przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji (po 14%) bieda zaczyna się wówczas, gdy dochody kształtują się w granicach 400-500 PLN miesięcznie na osobę w rodzinie.

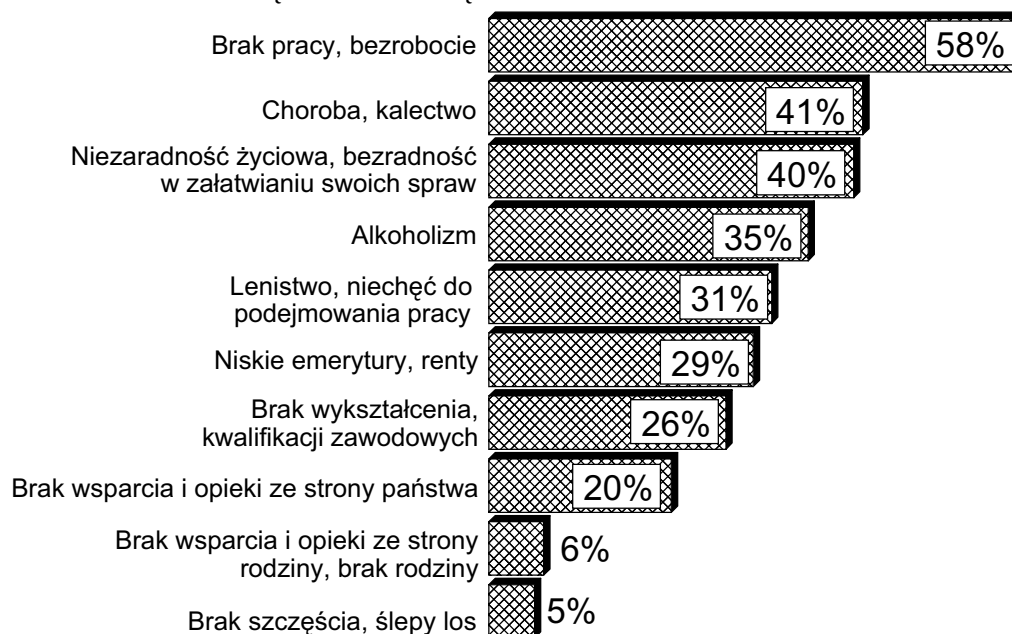
Jak widać, w przypadku definiowania biedy w kategoriach finansowych mamy do czynienia z **biedą subiektywną**, odnoszoną już nie do minimum egzystencji zapewniającej przeżycie, ale do własnych potrzeb i przyzwyczajzeń konsumpcyjnych. Oznacza to, że w świadomości społecznej różne są formy i rozmiary biedy, tak jak i bogactwa, a postrzeganie obu tych zjawisk uwikłane jest w kulturowy i społeczny kontekst.

PRZYCZYNY UBÓSTWA

Uzupełnieniem społecznego wizerunku ludzi biednych są odpowiedzi na pytanie dotyczące zagadnienia, co decyduje o tym, że niektórzy ludzie nie mogą wydostać się z biedy. Tym razem respondenci mieli wybrać nie więcej niż trzy spośród wymienionych powodów, dla których ludzie biedni mają trudności ze zmianą swojego statusu ekonomicznego. Podobnie jak wśród przyczyn popadania w biedę, które ankietowani sami wskazywali, tak i wśród barier wydostania się z niej najczęściej wymieniano: bezrobocie, stan zdrowia oraz niezaradność życiową i alkoholizm.

Opinie o powodach trwania w niedostatku najczytelniej różnicuje położenie społeczne ankietowanych. Bezrobotni najczęściej jako przyczynę tego stanu rzeczy wymieniali brak pracy (71%), renciści - niskie emerytury i renty (48%). Dla dwóch piątych respondentów (41%) powodem ubóstwa są problemy zdrowotne. Może to wskazywać na przekonanie ankietowanych o wysokich kosztach leczenia i braku opieki socjalnej państwa nad tymi, których dotknęła choroba lub kalectwo, ale także - zgodnie z wcześniej odnotowaną społeczną definicją biedy - na wartość zdrowia i jego ochrony jako czynnika ważnego dla położenia materialnego człowieka.

RYS. 8. CO, PANA(I) ZDANIEM, PRZED WSZYSTKIM DECYDUJE O TYM, ŻE NIEKTÓRZY LUDZIE NIE MOGĄ WYDOSTAĆ SIĘ Z BIEDY?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać nie więcej niż trzy czynniki.

Postrzeganie przyczyn biedy wyraźnie związane jest z kondycją materialną i poziomem życia badanych.

Tabela 5

w procentach

Przyczyny biedy	Deklarowany poziom życia				Ogółem
	ubogi	skromny	średni	dobry	
Brak pracy, bezrobocie	79	65	56	27	58
Choroba, kalectwo	39	43	40	36	41
Niezaradność życiowa, bezradność w załatwianiu swoich spraw	18	35	44	58	40
Alkoholizm	18	33	37	44	35
Lenistwo, niechęć do podejmowania pracy	12	24	33	66	31
Niskie emerytury, renty	46	31	28	16	29
Brak wykształcenia, kwalifikacji zawodowych	27	21	30	26	26
Brak wsparcia i opieki ze strony państwa	31	26	17	13	20
Brak wsparcia i opieki ze strony rodziny, brak rodziny	4	7	6	4	6
Brak szczęścia, ślepy los	7	6	5	5	5
Ogółem	100	100	100	100	-

Bez względu na sytuację finansową, mierzoną oceną poziomu życia respondentów i ich rodzin, badani uważają w jednakowym stopniu, że choroba, kalectwo, brak wykształcenia i kwalifikacji powodują niemożność wydostania się z biedy. Istnieje też duża zgodność w marginalizowaniu fatalistycznych przyczyn biedy (ślepy los) oraz odpowiedzialności rodziny za sytuację ludzi ubogich.

Natomiast opinie o innych powodach niedostatku są zróżnicowane w zależności od poziomu życia ankietowanych. Im wyższy deklarowany poziom życia, tym częściej wśród przyczyn ubóstwa wymieniano cechy osobiste ludzi oraz ich stosunek do pracy i życia, tym rzadziej zaś - czynniki zewnętrzne wobec sytuacji osobistego położenia, takie jak: sytuacja na rynku pracy, wysokość rent i emerytur, opiekuńcza rola państwa.

Im niższy poziom życia badanych, tym częściej skłonni są oni poszukiwać przyczyn biedy w czynnikach zewnętrznych (sytuacji na rynku pracy, wysokości świadczeń, braku opieki ze strony państwa), tym rzadziej zaś upatrują jej powodów w braku odpowiedzialności ludzi za własny los (nieporadności, lenistwie, alkoholizmie).

Ostatnie lata przyniosły zmiany w postrzeganiu zasięgu biedy w swoim najbliższym otoczeniu. W porównaniu z rokiem 1993 zmalała (z 12 do 6%) liczba ankietowanych, którzy sami uznają siebie za osoby biedne, zmniejszyła się także (z 56 do 40%) liczba tych, którzy znają kilka biednych osób lub rodzin. Ponadto zmieniła się percepcja zasięgu biedy w skali makrospołecznej. Od marca '93 dwukrotnie wzrósł odsetek ankietowanych zawężających zasięg ubóstwa w Polsce do 10% (100 osób na tysiąc mieszkańców) i wyraźnie zmalał odsetek szacujących skalę tego zjawiska w granicach 25-50% i powyżej tego wskaźnika.

Trzeba podkreślić, że badanie percepcji ubóstwa jest zadaniem trudnym, przede wszystkim z uwagi na względny charakter samego pojęcia. Wśród ankietowanych istnieje duża zgodność w definiowaniu ubóstwa w kategoriach biedy absolutnej, wyznaczonej przez minimum egzystencji, której głównym kryterium jest możliwość przeżycia i dach nad głową. Definiowanie biedy w kategoriach społecznych jest słabo zróżnicowane ze względu na położenie materialne i społeczno-zawodowe ankietowanych. Można w tym przypadku mówić o funkcjonującym w świadomości społecznej stereotypie „biednego”. Jeśli zaś prosimy o zdefiniowanie biedy w kategoriach finansowych, pojawiają się różnice, które świadczą o istnieniu różnych miar biedy, w zależności od cech statusu społecznego respondentów. Większość ankietowanych sytuuje finansowy próg biedy poniżej 300 PLN miesięcznie na osobę w rodzinie. Jednak co dziesiąty badany, który uzyskuje dochody na osobę w granicach 326-425 PLN i 14% osiągających dochody powyżej 426 PLN miesięcznie na osobę, umieszcza finansowy próg biedy na poziomie własnych dochodów. Oznacza to, że kryteria stosowane przy definiowaniu biedy w kategoriach ekonomicznych nie są ani jednoznaczne, ani jednakowe.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym? 1 - Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę; 2 - Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć; 3 - Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy); 4 - Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	39	37	12	2	1101
Płeć						
Meżczyźni	12	46	32	9	2	521
Kobiety	10	32	41	15	2	580
Wiek						
do 24 lat	18	44	32	3	3	152
25-34	14	42	37	7	0	194
35-44	14	41	36	8	1	231
45-54	6	40	39	14	1	202
55-64	9	32	38	19	2	134
65 lat i więcej	4	31	37	23	4	188
Miejsce zamieszkania						
Wieś	8	35	39	15	3	411
Miasto do 20 tys.	6	45	37	11	1	123
od 21 do 100 tys.	12	38	36	12	2	226
101-500 tys.	14	40	37	7	1	207
501 tys.i więcej mieszk.	15	42	32	10	1	130
Region						
Północny	16	36	35	13	0	134
Zachodni	10	40	41	6	2	122
Środkowozachodni	10	33	40	15	2	164
Środkowy	9	41	38	11	0	201
Wschodni	9	38	40	14	7	139
Południowo-wschodni	9	37	40	12	3	158
Południowo-zachodni	13	43	31	13	0	184
Wykształcenie						
Podstawowe	6	26	40	25	4	321
Zasadnicze zawodowe	8	41	42	8	1	331
Średnie	14	44	33	7	1	339
Wyższe	25	53	20	1	2	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	31	50	17	1	0	78
Prac.umysł.niż.szczebła	15	46	34	5	0	106
Pracownicy fiz.-umysł.	15	45	34	5	0	67
Robotnicy wykwalifikowani	14	43	39	3	1	117
Robotnicy niewykwalifik.	5	41	38	16	0	40
Rolnicy	1	38	51	10	0	72
Prywatni przedsiębiorcy	15	61	24	0	0	51
Bierni zawodowo						
Renciści	5	29	34	28	4	147
Emeryci	7	33	41	16	3	193
Uczniowie i studenci	17	37	35	2	9	55
Bezrobotni	6	34	36	21	2	111
Gospodynie domowe i inni	7	27	51	14	1	65
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	17	47	29	7	0	111
Sektor państwowy	16	50	33	0	0	111
Sektor prywatny	16	46	34	3	1	242
Spółdzielczość	5	38	35	22	0	21
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 150 zł	2	21	41	32	3	145
151 - 225	6	23	54	17	0	133
226 - 325	7	38	43	9	3	245
326 - 425	10	46	32	11	1	181
Powyżej 426 zł	21	50	23	4	1	296
Ocena własnych war. mater.						
Złe	2	20	44	33	1	328
Średnie	6	44	43	4	2	522
Dobre	32	51	13	1	2	251
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	11	36	36	11	5	62
Raz w tygodniu	11	37	39	12	2	574
Kilka razy w miesiącu	7	50	31	11	2	128
Kilka razy w roku	9	39	38	13	1	235
W ogóle nie uczestniczy	19	35	32	12	1	100
Poglądy polityczne						
Lewica	11	47	34	7	0	201
Centrum	10	42	36	10	2	319
Prawica	14	39	37	10	0	308
Trudno powiedzieć	8	27	39	21	5	269

Tabela 2. Czy zna Pan(i) - z sąsiedztwa, z widzenia - naprawdę biedną osobę lub rodzinę?
 1 - Tak, sam jestem biedny(a); 2 - Tak, znam kilka takich osób (kilka takich rodzin);
 3 - Tak, znam jedną lub dwie takie osoby (1 lub 2 rodziny); 4 - Nie znam nikogo
 naprawdę biednego

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	40	17	35	3	1100
Płeć						
Mężczyźni	6	41	16	33	4	521
Kobiety	6	38	17	36	3	579
Wiek						
do 24 lat	5	39	18	35	2	152
25-34	2	40	21	35	3	194
35-44	6	38	16	35	5	231
45-54	6	50	12	29	2	202
55-64	6	35	16	39	4	134
65 lat i więcej	10	34	17	37	2	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	7	36	16	37	5	410
Miasto do 20 tys.	4	60	11	24	1	123
od 21 do 100 tys.	4	40	21	33	2	226
101-500 tys.	3	35	17	43	2	207
501 tys.i więcej mieszk.	9	40	16	30	5	130
Region						
Północny	7	46	13	29	5	134
Zachodni	2	44	17	34	3	122
Środkowo-zachodni	11	40	17	30	3	164
Środkowy	7	42	16	33	2	201
Wschodni	5	40	18	34	4	139
Południowo-wschodni	5	36	16	41	5	158
Południowo-zachodni	5	32	19	42	2	183
Wykształcenie						
Podstawowe	12	36	15	34	4	320
Zasadnicze zawodowe	2	43	18	32	2	331
Średnie	2	38	17	40	4	339
Wyższe	0	46	18	32	4	109
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	44	23	29	4	78
Prac.umysł.niż.szczegła	0	36	13	45	5	106
Pracownicy fiz.- umysł.	5	52	19	25	0	67
Robotnicy wykwalifikowani	3	41	18	35	3	117
Robotnicy niewykwalifik.	3	45	10	42	0	40
Rolnicy	3	37	19	34	7	72
Prywatni przedsiębiorcy	0	52	10	37	2	51
Bierni zawodowo						
Renciści	14	35	9	40	2	147
Emeryci	5	31	20	38	4	192
Uczniowie i studenci	3	41	23	32	1	55
Bezrobotni	13	43	20	19	5	111
Gospodynie domowe i inni	8	34	17	39	2	65
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	1	48	16	32	3	111
Sektor państwowy	0	35	21	39	5	111
Sektor prywatny	4	44	14	36	2	242
Spółdzielczość	0	43	8	49	0	21
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 150 zł	20	41	11	23	5	145
151 - 225	6	30	22	39	2	133
226 - 325	4	42	16	34	4	245
326 - 425	3	42	16	38	1	181
Powyżej 426 zł	1	42	17	37	2	296
Ocena własnych war. mater.						
Złe	16	42	14	24	4	327
Średnie	1	38	19	39	2	522
Dobre	1	40	15	40	4	251
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	3	42	16	37	3	62
Raz w tygodniu	5	36	17	38	4	573
Kilka razy w miesiącu	4	46	16	30	3	128
Kilka razy w roku	6	44	18	28	4	235
W ogóle nie uczestniczy	10	41	13	34	1	100
Poglądy polityczne						
Lewica	6	39	12	41	2	201
Centrum	5	42	15	35	3	319
Prawica	3	40	19	36	2	308
Trudno powiedzieć	9	37	19	30	6	268

Tabela 3. Czy dużo jest dziś w naszym kraju ludzi naprawdę biednych? Na tysiąc mieszkańców Polski ilu przypada naprawdę biednych?

	(%)						
	Do 10%	10-25%	25-50%	50-75%	75-90%	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	37	16	28	5	2	12	1096
Płeć							
Mężczyźni	41	17	27	4	2	10	519
Kobiety	33	15	29	7	1	15	577
Wiek							
do 24 lat	33	22	30	6	1	8	152
25-34	46	14	25	3	0	11	194
35-44	41	16	27	6	1	10	228
45-54	38	13	29	7	1	12	202
55-64	27	15	35	6	3	14	134
65 lat i więcej	30	19	23	5	3	20	186
Miejsce zamieszkania							
Wieś	40	15	25	6	1	13	409
Miasto do 20 tys.	31	19	33	7	2	8	123
od 21 do 100 tys.	37	16	27	4	3	13	225
101-500 tys.	32	17	32	6	0	11	207
501 tys. i więcej mieszk.	35	17	26	2	3	15	130
Region							
Północny	28	13	36	5	3	16	134
Zachodni	34	11	33	9	4	11	120
Środkowozachodni	30	20	29	7	2	12	164
Środkowy	39	17	28	4	1	12	201
Wschodni	49	12	27	2	0	9	138
Południowo-wschodni	38	20	20	4	1	18	158
Południowo-zachodni	40	18	24	8	1	9	182
Wykształcenie							
Podstawowe	36	13	27	6	2	17	318
Zasadnicze zawodowe	37	16	30	8	1	8	331
Średnie	35	17	29	3	2	13	338
Wyzsze	42	22	21	3	0	12	109
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	49	17	20	5	0	8	78
Prac.umysł.niż.szczebła	34	20	24	2	1	19	105
Pracownicy fiz.- umysł.	28	13	40	9	3	6	67
Robotnicy wykwalifikowani	37	23	32	4	0	4	116
Robotnicy niewykwalifik.	45	7	26	4	7	11	40
Rolnicy	46	11	27	4	1	10	72
Prywatni przedsiębiorcy	47	10	26	5	0	13	51
Bierni zawodowo							
Renciści	30	14	28	7	2	19	147
Emeryci	33	22	23	4	3	15	191
Uczniowie i studenci	39	18	23	1	0	17	55
Bezrobotni	35	11	32	1	2	8	111
Gospodynie domowe i inni	36	12	34	6	0	12	65
Pracujący poza rolnictwem							
Sfera budżetowa	44	13	25	6	0	12	111
Sektor państwowy	35	19	32	2	3	10	110
Sektor prywatny	43	17	26	5	1	8	240
Spółdzielczość	14	27	36	0	0	23	21
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 150 zł	29	11	38	10	2	10	145
151 - 225	41	13	27	9	2	8	133
226 - 325	33	18	28	6	1	13	244
326 - 425	42	16	27	2	3	10	179
Powyżej 426 zł	38	19	25	4	1	13	296
Ocena własnych war. mater.							
Złe	27	13	36	8	3	12	325
Średnie	40	16	24	5	1	14	520
Dobre	41	22	26	2	0	10	251
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	44	15	30	4	0	6	61
Raz w tygodniu	38	17	26	6	1	13	572
Kilka razy w miesiącu	39	13	33	3	0	12	128
Kilka razy w roku	34	14	29	7	3	12	232
W ogóle nie uczestniczy	28	20	28	4	3	17	100
Poglądy polityczne							
Lewica	37	23	21	5	3	13	201
Centrum	36	20	28	6	2	8	318
Prawica	42	12	31	5	1	9	308
Trudno powiedzieć	31	11	29	5	1	22	266

Tabela 4. Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższych kilku lat ludzi naprawdę biednych będzie w Polsce:

	(%)					
	więcej	tyle samo	mniej	Trudno powiedzieć	Liczba osób	
Ogółem	65	16	10	9	1099	
Płeć						
Mężczyźni	63	19	13	6	521	
Kobiety	66	14	8	11	578	
Wiek						
do 24 lat	60	17	14	9	152	
25-34	69	17	10	5	194	
35-44	67	16	11	5	231	
45-54	67	15	10	9	202	
55-64	69	16	7	8	134	
65 lat i więcej	56	17	9	18	187	
Miejsce zamieszkania						
Wies	64	16	8	12	410	
Miasto do 20 tys.	68	14	6	12	123	
od 21 do 100 tys.	66	17	12	5	226	
101-500 tys.	63	16	13	8	207	
501 tys. i więcej mieszk.	63	20	15	3	130	
Region						
Północny	63	14	16	7	134	
Zachodni	73	9	11	8	122	
Środkowozachodni	59	25	9	8	164	
Środkowy	59	17	13	11	201	
Wschodni	66	16	7	10	139	
Południowo-wschodni	69	19	6	6	157	
Południowo-zachodni	68	12	10	10	183	
Wykształcenie						
Podstawowe	64	14	8	14	320	
Zasadnicze zawodowe	68	17	9	5	331	
Średnie	66	15	10	9	339	
Wysze	54	24	20	3	109	
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier. i inteligencja	53	27	17	3	78	
Prac. umysł. niż. szczebla	60	16	10	13	106	
Pracownicy fiz. - umysł.	71	15	5	9	67	
Robotnicy wykwalifikowani	72	13	10	6	117	
Robotnicy niewykwalifik.	82	9	7	2	40	
Rolnicy	72	21	3	4	72	
Prywatni przedsiębiorcy	72	11	16	1	51	
Bierni zawodowo						
Renciści	63	14	9	14	147	
Emeryci	59	18	11	11	192	
Uczniowie i studenci	55	20	11	14	55	
Bezrobotni	69	17	10	4	110	
Gospodynie domowe i inni	61	14	12	13	65	
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	61	21	8	10	111	
Sektor państwowy	66	15	13	7	111	
Sektor prywatny	70	13	12	4	242	
Spółdzielczość	73	15	3	9	21	
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 150 zł	70	14	3	13	144	
151 - 225	65	16	10	10	133	
226 - 325	69	14	12	5	245	
326 - 425	68	13	12	14	181	
Powyżej 426 zł	58	21	15	6	296	
Ocena własnych war. mater.						
Złe	73	13	4	10	326	
Średnie	64	17	10	9	522	
Dobre	55	20	19	7	251	
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	67	20	4	9	62	
Raz w tygodniu	66	16	8	10	572	
Kilka razy w miesiącu	58	21	12	8	128	
Kilka razy w roku	67	15	11	7	235	
W ogóle nie uczestniczy	58	15	21	6	100	
Poglądy polityczne						
Lewica	64	15	16	4	201	
Centrum	69	16	7	7	319	
Prawica	64	19	11	6	308	
Trudno powiedzieć	60	14	8	17	268	

Tabela 5. Jak Pan(i) sądzi, poniżej jakiego dochodu zaczyna się już bieda? Chodzi nam o wysokość dochodu na jedną osobę w rodzinie miesięcznie.

	(%)							
	Poniżej 100 PLN	100-200 PLN	200-300 PLN	300-400 PLN	400-500 PLN	Powyżej 500 PLN	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	33	29	9	5	1	10	1100
Płeć								
Mężczyźni	12	33	27	11	5	1	11	521
Kobiety	14	33	30	8	4	1	9	579
Wiek								
do 24 lat	12	39	23	3	8	2	14	152
25-34	16	36	29	4	4	1	10	194
35-44	19	36	27	7	4	0	7	231
45-54	13	30	31	13	2	1	10	202
55-64	9	28	28	17	9	0	10	134
65 lat i więcej	9	30	32	13	3	2	11	187
Miejsce zamieszkania								
Wies	21	39	21	4	1	0	15	410
Miasto do 20 tys.	16	30	32	8	6	4	5	123
od 21 do 100 tys.	10	33	33	12	2	2	9	226
101-500 tys.	8	31	34	13	8	0	6	207
501 tys. i więcej mieszk.	2	21	34	18	14	1	11	130
Region								
Północny	15	32	27	9	4	0	13	134
Zachodni	19	26	32	8	6	3	7	122
Środkowozachodni	12	38	27	12	5	0	5	164
Środkowy	12	27	30	11	7	2	11	201
Wschodni	18	31	30	6	3	1	11	139
Południowo-wschodni	16	36	23	6	4	0	14	158
Południowo-zachodni	6	40	29	11	2	1	9	183
Wykształcenie								
Podstawowe	17	36	23	8	2	1	12	320
Zasadnicze zawodowe	18	38	24	5	2	1	11	331
Średnie	9	30	37	11	5	1	7	339
Wyższe	5	18	32	19	14	1	11	109
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	9	28	30	12	14	1	6	78
Prac. umysł. niż. szczebla	7	29	47	4	5	0	8	106
Pracownicy fiz.- umysł.	11	41	24	9	1	0	14	67
Robotnicy wykwalifikowani	13	36	34	10	4	0	3	117
Robotnicy niewykwalifik.	22	36	24	7	4	0	8	40
Rolnicy	21	38	18	4	0	0	20	72
Prywatni przedsiębiorcy	4	29	34	18	9	1	6	51
Bierni zawodowo								
Emeryci	20	35	23	7	1	0	14	147
Uczniowie i studenci	6	35	32	19	6	2	9	192
Bezrobotni	16	30	27	4	8	5	11	55
Gospodynie domowe i inni	17	44	21	3	4	3	9	111
Gospodynie domowe i inni	24	33	19	5	0	0	18	65
Pracujący poza rolnictwem								
Sfera budżetowa	13	26	33	11	8	1	8	111
Sektor państwowy	12	34	32	10	5	0	8	111
Sektor prywatny	7	37	34	8	6	0	8	242
Spółdzielczość	19	32	23	8	8	0	11	21
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 150 zł	29	34	19	2	1	2	13	145
151 - 225	26	47	17	2	2	0	6	133
226 - 325	15	36	28	7	3	0	10	245
326 - 425	8	32	39	10	2	0	9	161
Powyżej 426 zł	4	24	36	17	11	2	6	296
Ocena własnych war. mater.								
Złe	15	34	27	10	3	1	10	327
Średnie	13	32	31	9	3	1	11	522
Dobre	13	35	24	9	9	2	8	251
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	10	47	19	15	4	0	6	62
Raz w tygodniu	15	33	28	7	4	1	12	573
Kilka razy w miesiącu	10	38	28	6	4	0	14	128
Kilka razy w roku	14	28	31	13	5	0	8	235
W ogóle nie uczestniczy	8	28	34	14	8	5	4	100
Poglądy polityczne								
Lewica	12	33	29	14	4	1	7	201
Centrum	14	33	31	8	4	2	8	319
Prawica	9	33	32	10	7	1	8	308
Trudno powiedzieć	18	33	22	6	2	0	17	268

Tabela 6. Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie nie mogą wydostać się z biedy? Proszę wybrać nie więcej niż trzy czynniki. 1 - Brak wykształcenia, kwalifikacji zawodowych; 2 - Niezaradność życiowa, bezradność w załatwianiu swoich spraw; 3 - Lenistwo, niechęć do podejmowania pracy; 4 - Brak pracy, bezrobocie; 5 - Alkoholizm; 6 - Brak wsparcia i opieki ze strony państwa; 7 - Brak wsparcia i opieki ze strony rodziny, brak rodziny; 8 - Brak szczęścia, ślepy los

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	26	40	31	58	35	20	6	5
Płeć								
Mężczyźni	29	40	32	55	35	21	6	6
Kobiety	24	40	29	61	36	20	6	5
Wiek								
do 24 lat	48	34	40	43	45	14	6	4
25-34	28	40	41	57	33	25	8	7
35-44	25	46	32	58	33	23	5	7
45-54	21	37	29	64	34	21	7	2
55-64	22	42	20	64	38	21	6	6
65 lat i więcej	18	40	22	61	32	17	5	5
Miejsce zamieszkania								
Wieś	22	37	27	62	39	21	7	6
Miasto do 20 tys.	29	36	33	55	26	21	4	5
od 21 do 100 tys.	20	42	34	55	36	23	7	4
101-500 tys.	33	47	29	56	34	16	7	4
501 tys. i więcej mieszk.	39	40	37	56	31	19	5	6
Region								
Północny	33	45	41	56	37	19	2	7
Zachodni	23	43	32	48	42	19	7	5
Środkowozachodni	24	37	27	66	36	21	5	6
Środkowy	29	40	34	59	34	22	5	3
Wschodni	26	39	26	67	29	18	7	7
Południowo-wschodni	19	41	32	51	33	24	10	7
Południowo-zachodni	30	37	24	59	37	20	7	4
Wykształcenie								
Podstawowe	23	31	23	62	35	21	9	4
Zasadnicze zawodowe	25	30	24	60	39	24	5	7
Średnie	29	53	32	56	32	19	5	4
Wyższe	34	58	40	47	32	13	5	6
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	39	64	42	52	31	13	8	7
Prac. umysł. niż. szczebla	34	48	37	53	32	17	2	3
Pracownicy fiz.- umysł.	41	33	43	56	31	17	1	4
Robotnicy wykwalifikowani	25	38	47	53	37	16	5	5
Robotnicy niewykwalifik.	20	27	19	66	53	28	11	3
Rolnicy	19	34	32	72	40	22	2	5
Prywatni przedsiębiorcy	22	58	47	36	39	21	9	3
Bierni zawodowo								
Emeryci	16	34	14	61	33	20	9	2
Uczniowie i studenci	19	46	26	59	31	19	5	7
Bezrobotni	50	23	31	53	42	28	7	6
Gospodynie domowe i inni	26	30	16	71	36	36	6	12
Gospodynie domowe i inni	28	39	37	54	36	12	10	5
Pracujący poza rolnictwem								
Sfera budżetowa	31	58	39	57	29	23	5	4
Sektor państwowy	29	36	46	60	41	18	6	4
Sektor prywatny	31	46	40	47	34	15	6	6
Spółdzielczość	40	22	16	76	45	2	0	13
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 150 zł	31	24	23	70	32	29	7	7
151 - 225	18	39	27	61	38	28	6	3
226 - 325	22	40	32	60	27	20	7	4
326 - 425	25	43	32	60	39	16	7	5
Powyżej 426 zł	34	47	33	51	36	17	4	6
Ocena własnych war. mater.								
Złe	25	30	17	70	26	29	8	7
Średnie	23	42	30	59	39	19	6	4
Dobre	35	51	49	40	40	11	4	7
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	19	41	30	60	33	32	11	4
Raz w tygodniu	25	40	30	58	38	19	7	5
Kilka razy w miesiącu	28	41	23	66	37	20	6	7
Kilka razy w roku	28	37	32	61	33	21	3	7
W ogóle nie uczestniczy	33	50	44	41	25	20	7	6
Poglądy polityczne								
Lewica	24	45	35	55	33	18	4	3
Centrum	27	44	28	61	35	22	4	6
Prawica	32	42	33	54	34	20	8	5
Trudno powiedzieć	21	30	28	62	38	20	8	8

Tabela 6 (cd.). Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie nie mogą wydostać się z biedy? Proszę wybrać nie więcej niż trzy czynniki.
9 - Choroba, kalectwo; 10 - Niskie emerytury, renty (%)

	9	10	Liczba osób
Ogółem	41	29	1100
Płeć			
Mężczyźni	40	28	521
Kobiety	41	31	579
Wiek			
do 24 lat	44	18	152
25-34	36	23	194
35-44	43	23	231
45-54	43	34	202
55-64	36	39	134
65 lat i więcej	40	42	187
Miejsce zamieszkania			
Wieś	42	27	410
Miasto do 20 tys.	53	34	123
od 21 do 100 tys.	35	34	226
101-500 tys.	35	33	207
501 tys. i więcej mieszk.	44	22	130
Region			
Północny	30	22	134
Zachodni	39	39	122
Środkowozachodni	41	32	164
Środkowy	40	22	201
Wschodni	48	28	139
Południowo-wschodni	44	29	158
Południowo-zachodni	41	36	183
Wykształcenie			
Podstawowe	42	33	320
Zasadnicze zawodowe	42	28	331
Średnie	38	29	339
Wyższe	39	24	109
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	27	16	78
Prac. umysł. niż. szczebla	51	22	106
Pracownicy fiz. - umysł.	37	33	67
Robotnicy wykwalifikowani	46	22	117
Robotnicy niewykwalifik.	43	25	40
Rolnicy	40	18	72
Prywatni przedsiębiorcy	42	21	51
Bierni zawodowo			
Emeryści	47	48	147
Uczniowie i studenci	37	16	55
Bezrobotni	39	24	111
Gospodynie domowe i inni	33	36	65
Pracujący poza rolnictwem			
Sfera budżetowa	33	19	111
Sektor państwowy	36	22	111
Sektor prywatny	45	26	242
Spółdzielczość	49	30	21
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 150 zł	42	28	145
151 - 225	44	23	133
226 - 325	46	32	245
326 - 425	38	32	181
Powyżej 426 zł	37	30	296
Ocena własnych war. mater.			
Złe	43	34	327
Średnie	41	30	522
Dobre	36	22	251
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	40	31	62
Raz w tygodniu	43	28	573
Kilka razy w miesiącu	39	28	128
Kilka razy w roku	36	35	235
W ogóle nie uczestniczy	40	26	100
Poglądy polityczne			
Lewica	42	37	201
Centrum	39	29	319
Prawica	39	27	308
Trudno powiedzieć	44	27	268